

Elektrický Bohm - Aharonov jav

Jakub Vulgan

Historický úvod

- David Joseph Bohm (1917-1992) – Americký teoretický fyzik

Historický úvod

- David Joseph Bohm (1917-1992) – Americký teoretický fyzik
- Yakir Aharonov (1932) – Izraelský fyzik

Historický úvod

- David Joseph Bohm (1917-1992) – Americký teoretický fyzik
- Yakir Aharonov (1932) – Izraelský fyzik
- 1959 – Physical Review
  - "Significance of electromagnetic potentials in quantum theory"

Potenciály

- Klasická fyzika – potenciál = len pohodlný matematický nástroj pre výpočet polí, ale pohybové rovnice sa dajú vždy vyjadriť pomocou polí samotných
- Aharonov, Bohm: Pole má na časticu vplyv, aj keď je nulové a to aj napriek tomu, že v QM platí kalibračná invariancia

Potenciály

- Klasická fyzika – potenciál = len pohodlný matematický nástroj pre výpočet polí, ale pohyb častíc sa dá opísať aj bez nich

Potenciály samy, nie len polia, vedú k pozorovaným výsledkom

- Aharonov-Bohm experiment – vplyv, aj keď je nulový, že v QM platí kalibračná invariancia !!!

Kalibračná invariancia I. druhu

Vlnová funkcia môže byť komplexná, teda môže obsahovať ľubovoľný fázový faktor, ktorý môže závisieť aj na čase:

$$\psi(t) \Leftrightarrow \psi'(t) = e^{-i\alpha(t)} \psi(t)$$

Kalibračná invariancia I. druhu

Vlnová funkcia môže byť komplexná, teda môže obsahovať ľubovoľný fázový faktor, ktorý môže závisieť aj na čase:

$$\psi(t) \Leftrightarrow \psi'(t) = e^{-i\alpha(t)} \psi(t)$$

=> nejednoznačnosť vlnových funkcií

Elektrický AB jav

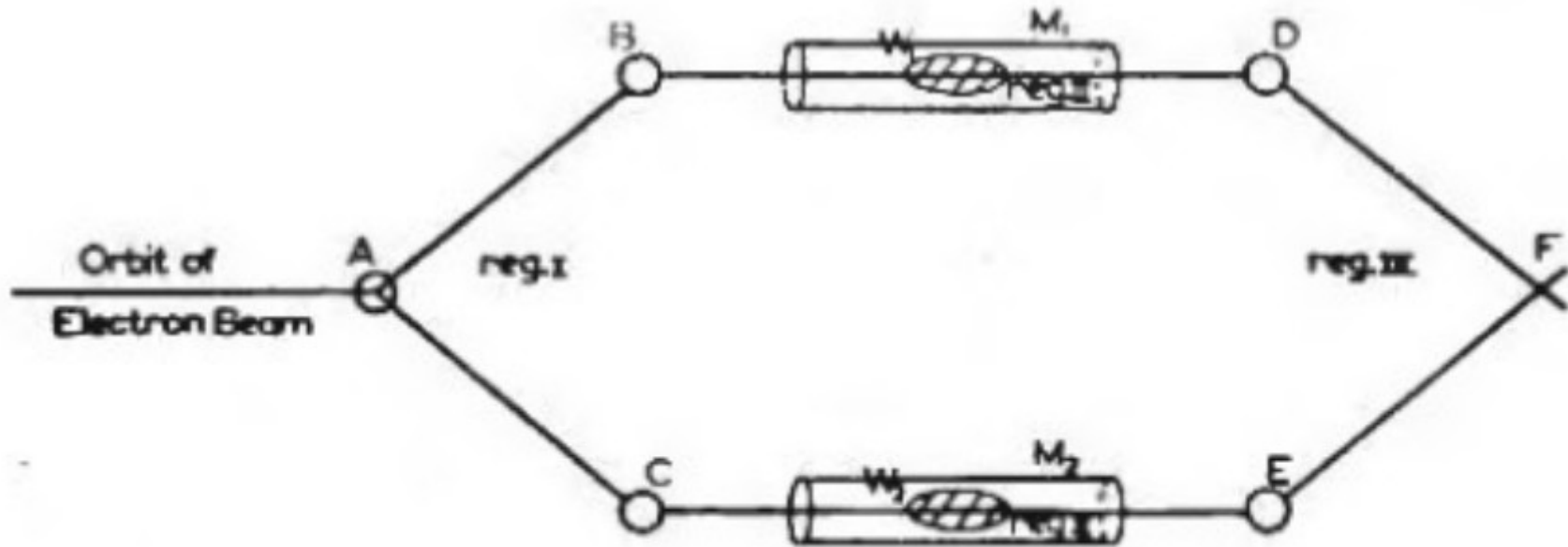
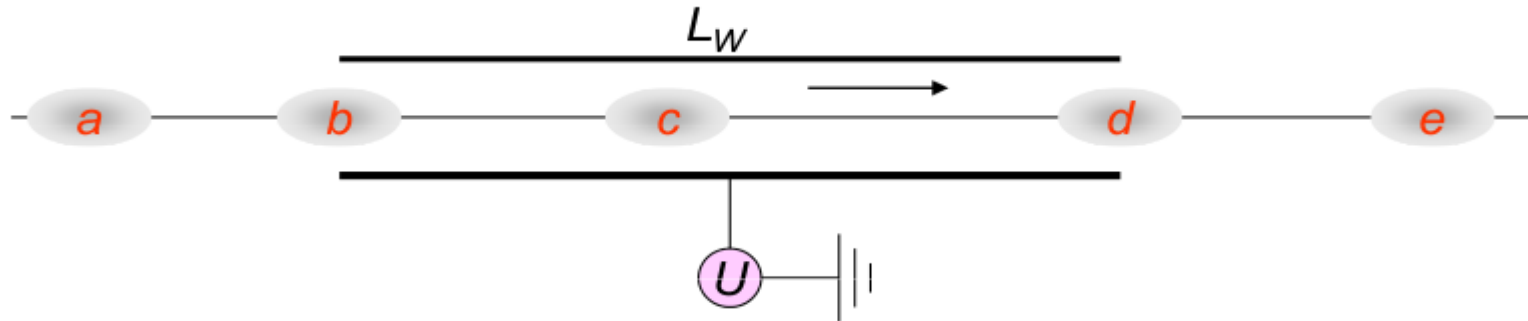

FIG. 1. Schematic experiment to demonstrate interference with time-dependent scalar potential. A, B, C, D, E : suitable devices to separate and divert beams. W_1, W_2 : wave packets. M_1, M_2 : cylindrical metal tubes. F : interference region.

Elektrický AB jav

Pět stadií průletu klubka W.F. pro dva režimy jeho činnosti

stadium	statický režim	$U(t)$	AB režim, časový	$U(t)$
a volný let, <i>in</i> -dráha	Energie E , vln. vektor k	U	Energie E , vln. vektor k	0
b vstup do filtru	Akcelerace	U	Energie E , vln. vektor k	0
c průlet filtrem	Energie E , vln. vektor $k + \Delta k$	U	"Energie" $E + U$, vln. vektor k	U
d výstup z filtru	Zpomalení	U	Energie E , vln. vektor k	0
e volný let, <i>out</i> -dráha	Energie E , vln. vektor k	U	Energie E , vln. vektor k	0

Elektrický AB jav

- Riešenie SR bez potenciálu:

$$\psi(x, t) = \psi_0^1(x, t) + \psi_0^2(x, t)$$

Elektrický AB jav

- Riešenie SR bez potenciálu:

$$\psi(x, t) = \psi_0^1(x, t) + \psi_0^2(x, t)$$

- Riešenie SR s potenciálom ako funkciou len času

$$\psi = \psi_0^1 e^{-iS_1/\hbar} + \psi_0^2 e^{-iS_2/\hbar}$$

$$S_1 = e \int \varphi_1 dt, \quad S_2 = e \int \varphi_2 dt$$

Elektrický AB jav

- Riešenie SR bez potenciálu:

$$\psi(x, t) = \psi_0^1(x, t) + \psi_0^2(x, t)$$

- Riešenie SR s potenciálom ako funkciou len času

$$\psi = \psi_0^1 e^{-iS_1/\hbar} + \psi_0^2 e^{-iS_2/\hbar}$$

$$S_1 = e \int \varphi_1 dt, \quad S_2 = e \int \varphi_2 dt$$

- Fázový rozdiel:

$$\Delta \Phi = \frac{e}{\hbar} \oint \varphi dt$$

Elektrický AB jav

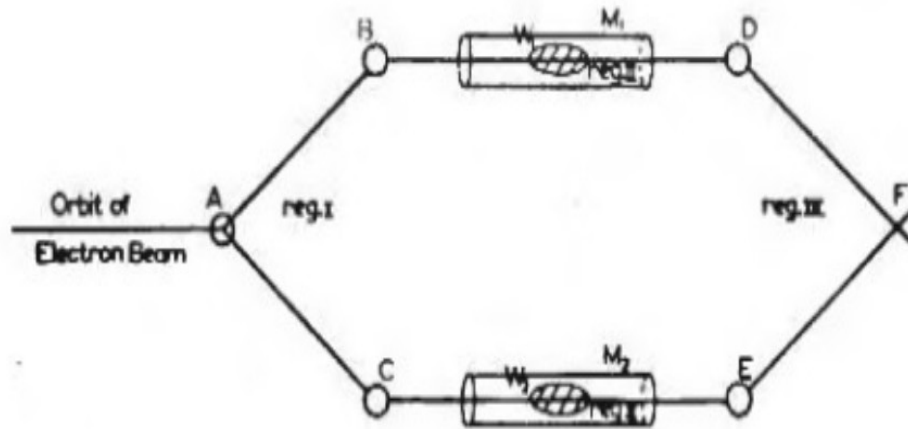

FIG. 1. Schematic experiment to demonstrate interference with time-dependent scalar potential. *A, B, C, D, E*: suitable devices to separate and divert beams. *W₁, W₂*: wave packets. *M₁, M₂*: cylindrical metal tubes. *F*: interference region.

$$I(y) = I_0 (1 + V \cos \Delta \Phi)$$

$$\Delta \Phi = \frac{e}{\hbar} \oint \varphi dt$$

- Počas pobytu vnútri Wienovho filtra treba zmeniť potenciál z 0 na V

Elektrický AB jav

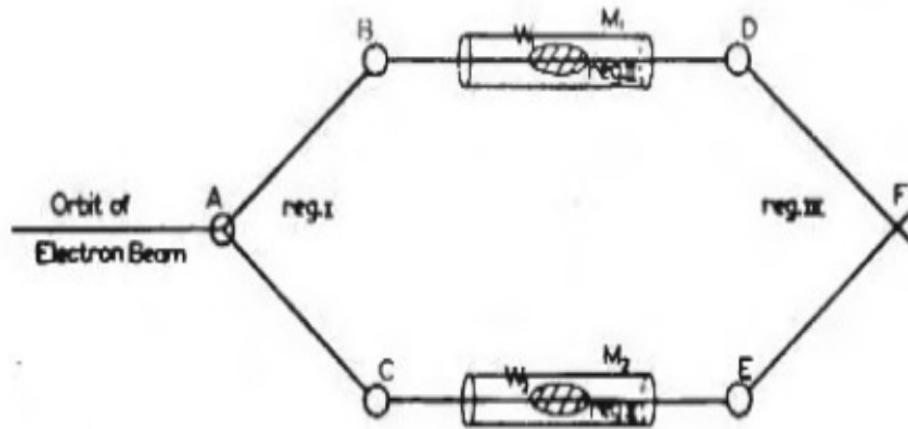

FIG. 1. Schematic experiment to demonstrate interference with time-dependent scalar potential. A, B, C, D, E : suitable devices to separate and divert beams. W_1, W_2 : wave packets. M_1, M_2 : cylindrical metal tubes. F : interference region.

$$I(y) = I_0 (1 + V \cos \Delta \Phi)$$

$$\Delta \Phi = \frac{e}{\hbar} \oint \varphi dt$$

- Otázka: Kedy zapnúť a vypnúť???
- Inak povedané kedy je klbko dostatočne vnútri

Elektrický AB jav

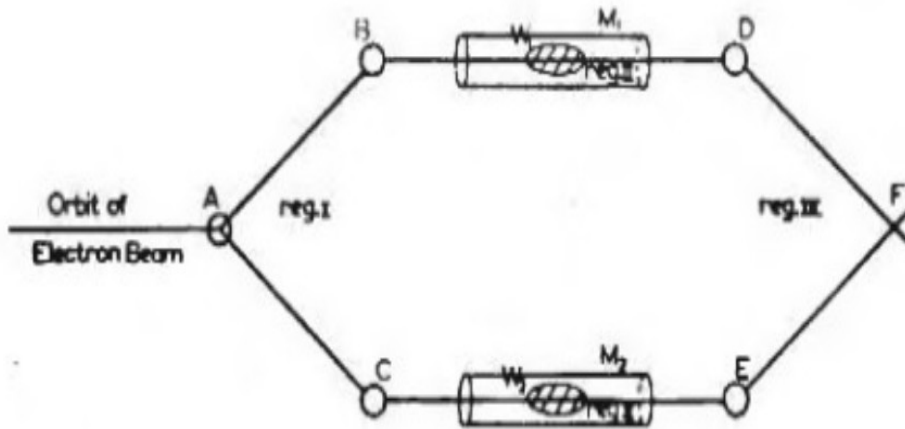

FIG. 1. Schematic experiment to demonstrate interference with time-dependent scalar potential. A, B, C, D, E : suitable devices to separate and divert beams. W_1, W_2 : wave packets. M_1, M_2 : cylindrical metal tubes. F : interference region.

Technicky náročné
až utopické

- Otázka: Kedy zapnúť a vypnúť???
- Inak povedané kedy je klbko dostatočne vnútri

Ďakujem za pozornosť

Zdroje:

Singificance of Electromagnetic Potentials in the Quantum Theory

The Physical Review; American Physical Society; Vol. 115; 1. August 1959; p. 768-770

Bohm - Aharonův jev

Prednáška z predmetu F4110